

Valo, Ján

**Diplomatická produkcia Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave
v priereze jej existencie v rokoch 1921 až 1950**

Studia historica Brunensia. 2020, vol. 67, iss. 1, pp. 159-170

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SHB2020-1-10>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143505>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Diplomatická produkcia Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v priereze jej existencie v rokoch 1921 až 1950

Ján Valo / jan.valo@uniba.sk

Katedra archívnickva a pomocných vied historických, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Abstract

This study attempts to illustrate the document production of the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava in the significant first phase of its rich history in the years 1920 to 1950. In this period, Comenius University in Bratislava underwent a fundamental change - its *de jure* demise and the subsequent establishment of the Slovak University in Bratislava. Paradoxically, however, this only had a slight effect on the internal organization and it did not fundamentally change documentation practices at the faculty. The article focuses not only on the written production of the faculty, but, in relation to the legislation in force at the time, it clarifies the faculty's activities and the functioning of its governing bodies and their mutual relations and powers. The work is based on information that was drawn mainly from preserved archival materials, which are now stored in the permanent archival custody and administration of the Archives of Comenius University in Bratislava. We also drew on archive documents from the National Archive in Prague.

Keywords

Comenius University in Bratislava; diplomatics; registry; document; university, first half of the 20th century

Písomná či diplomatická produkcia je významným charakteristickým znakom nielen kancelárií vydavateľov najrozličnejších stupňov či druhov, ale aj pôvodcov neúradnej proveniencie – fyzických osôb. Jej štruktúra, zložitost', špecifické znaky, typológia písomností významnou mierou približujú daného vydavateľa – úrad či organizáciu a ich vyspelost' vo viacerých oblastiach. Veď práve písomná produkcia, ktorá sa zachovala býva často jediným svedectvom existencie úradu či organizácie. Vysoké školy a univerzity boli odpradáva centrom vzdelanosti, kultúry či umenia. Sústreďovali vzdelancov a do veľkej miery poskytovali aj istú pluralitu názorov dokonca aj v časoch, ktoré týmto tendenciám všeobecne úplne nepriali.

Tento náš príspevok si vzal za svoj cieľ priblížiť písomnú produkciu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a to v čase od jej vzniku v roku 1921 po rok 1950. Časové ohraničenie nie je náhodné, v roku 1950 bol totiž prijatý vysokoškolský zákon,¹ ktorý mal univerzálnu celoštátnu platnosť a na jeho základe sa pomerne podstatne zmenila aj dovtedajšia prax vo fungovaní nielen Filozofickej fakulty UK, ale aj všetkých jestvujúcich vysokých škôl v Československu. Tento zákon v podstate zakotvil nielen nové spôsoby fungovania vysokých škôl tak po stránke organizačnej a riadiacej, ale zaviedol aj inú tzv. pokrokovú kultúru úradovania a tým pádom aj písomnej produkcie vo vysokoškolskom prostredí.

Pri našom výskume sme sa priamo opierali už o doteraz publikované práce a to najmä týkajúce sa dejín Univerzity Komenského v Bratislave ako aj jej Filozofickej fakulty. Základ výskumu sa ale opieral o zachované archívne dokumenty pochádzajúce z činnosti fakulty. Dôvodom pre výber témy bola skutočnosť, že predmetná problematika nebola doteraz spracovaná. Pri spracovaní témy sme rovnako zohľadnili chronologický aspekt, rozhodli sme sa výskum zamerať na obdobie od vzniku fakulty po rok 1950, a to z dôvodu, že po druhej svetovej vojne resp. po roku 1950 nastáva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (vtedy Slovenskej univerzity) množstvo zmien v oblasti produkovaných písomností a to tak po stránke kvantitatívnej ako aj kvalitatívnej. Samozrejme je nám jasné, že pre úplnosť a vyčerpanie problematiky bude potrebné v budúcnosti predĺžiť výskum až do súčasnosti resp. minimálne do konca 20. storočia. Pri práci sme aplikovali viacero metód – analytickú, komparatívnu (najmä vo vzťahu k vlastnej registratúre fakulty), dôrazne sme sa opierali aj o poznatky z dejín správy univerzity a fakulty, ktoré sme zohľadnili aj pri priblížení písomnej produkcie pôvodcu – teda Filozofickej fakulty.

Univerzita Komenského v Bratislave, v súčasnosti najväčšia a najstaršia fungujúca vysoká škola na Slovensku, začala písať svoju históriu iba pomerne nedávno – vznikla ako Československá štátna univerzita so sídlom v Bratislave v roku 1919. Zákon ktorým bola vysoká škola zriadená predpokladal tiež vznik štyroch základných fakúlt: lekárska, filozofická, právnická a prírodovedecká. Počas existencie prvej Československej republiky ale jestvovali iba prvé tri zmienené fakulty.²

1 Zákon č. 58/1950 Zb. z. o vysokých školách.

2 Zriadená na základe *Zákona č. 375/1919 Zb. z. a n.*, ktorým sa zriaďuje Československá štátna univerzita v Bratislave. Existencia týchto štyroch fakúlt vychádzala z prirodzenej potreby poskytovať komplexné univerzitné vzdelávanie pre obyvateľov Slovenska. Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave napokon vznikla až v neľahkých politických pomeroch v roku 1940 ako Prírodovedecká fakulta Slo-

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave vznikla ako tretia v poradí na jeseň roku 1921. V spočiatku v neľahkých pomeroch a aj najmä v nie celkom vyhovujúcich priestorových podmienkach začala svoju činnosť 23. septembra 1921, kedy sa konalo prvé ustanovujúce zasadnutie Profesorského zboru fakulty, ktoré bolo najvyšším kolektívnym riadiacim orgánom fakulty. Podobné profesorské zbory, ako správne a riadiace kolektívne orgány, jestvovali aj na iných vysokých školách a to nielen v novej Československej republike, ale aj v okolitých krajinách.³ Na tomto zasadnutí sa zúčastnilo celkovo sedem riadnych profesorov novovytvorenej fakulty, ktorí boli vymenovaní dekrétmi prezidenta Československej republiky.⁴ Boli to: Dr. Josef Hanuš, profesor dejín českej literatúry, Dr. Jan Heidler, profesor novších všeobecných dejín, Dr. Karel Chotek, profesor všeobecného národopisu, Dr. Dobroslav Orel, profesor hudobnej vedy, Dr. Albert Pražák, profesor dejín novšej českej a slovenskej literatúry, Dr. Jozef Škultéty, profesor slovenského jazyka a literatúry, a Dr. Miloš Weingart, profesor slovanskej filológie. Okrem nich to mali byť ešte ďalší dvaja profesori, ktorí ale na svoje funkcie nenastúpili – išlo o doktora Jána Radomila Kvačalu a Milana Hodžu. Na tomto prvom zasadnutí si profesori spomedzi seba zvolili prvého dekana Filozofickej fakulty UK a rovnako aj prvého prodekana. Dekanom sa vtedy stal profesor Josef Hanuš a prodekanom fakulty bol zvolený Jozef Škultéty. Okrem toho fakultu zastupoval v akademickom senáte univerzity vždy jeden senátor.⁵ Funkčné obdobie dekana ako aj prodekana trvalo jeden študijný (školský) rok.⁶

Písomná produkcia novo vzniknutej univerzity odzrkadľovala predovšetkým jej činnosť a pôsobnosť. Podobne ako aj v prípade iných inštitúcií či úradov sa registratúra členila do logických celkov. Spočiatku spôsob ukladania registratúry nebol taxatívne upravený a vychádzal zo vzoru iných vysokých škôl, najmä Karlovej univerzity v Prahe. Tento systém bol zavedený na Univerzite Karlovej v Prahe najmä v súvislosti s prvou svetovou vojnou a následnými udalosťami po jej skončení. Vychádzalo sa z nutnej potreby rozdeliť registratúry ako aj archív do aspoň základných vecných celkov, pretože prosté chronologicko-numerické členenie registratúry a z nej vzniknutého archívneho fondu pochopiteľne

venskej univerzity v Bratislave. Viď *Zákon č. 168/1940 Sl. z.* Do času kým nevznikla prírodovedecká fakulta niektoré vedné odbory realizovala Filozofická fakulta UK v Bratislave vo svojej vlastnej réžii. Spomenúť možno napríklad výučbu zemepisu (geografie).

- 3 V tomto období neexistovali akademické senáty na fakultách Univerzity Komenského a preto práve tento orgán mal postavenie jediného kolektívneho riadiaceho orgánu. Akademický senát fundoval iba v rámci celej univerzity, kde jeho členmi bol rektor, prorektor, dekáni a prodekani fakúlt univerzity, a ďalší delegáti (každú fakultu zastupoval jeden ďalší delegát v senáte). Pozri napr. *Soznam osôb a ústavov univerzity Komenského v Bratislave, taktiež štátnych zkušobných komisíí vo štúdiom roku 1922/23*. Bratislava : Akademický senát Univerzity Komenského v Bratislave, 1992.
- 4 Fakulta vznikla na základe vymenovania prvých profesorov prezidentom Československej republiky dňa 14. septembra 1921 v Prahe, viď Novák, Jozef – Sopusková, Alžbeta: *Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave – Facultas Philosophica Universitatis Comenianae Bratislavensis*. Bratislava 1987, s. 8.
- 5 Tamtéž. Pozri aj Univerzita Komenského v Bratislave - Archív Univerzity Komenského (ďalej AUK), fond Filozofická fakulta UK, škatuľa č. 5, sg. A – 1.
- 6 Dnes je vysokoškolským zákonom definované riadne úradné označenie akademický rok, avšak v období vzniku Univerzity Komenského v Bratislave sa v dokumentoch stretávame s dvojakým označením študijný rok ako aj školský rok, hoci termín študijný rok bol používaný v oveľa hojnejšej miere.

nepostačovalo potrebám na moderné ukladanie písomností.⁷ Registratúra fakulty bola pomerne pestrá už v prvých rokoch jej existencie. Dôležitú časť predstavovala agenda riadenia a správy fakulty – sem patrili aj písomnosti dekanského úradu (dekanátu), fakulta ako vzdelávacia organizácia mala pochopiteľne širokú registratúru primárne vo vzdelávacej a študijnej agende. Okrem toho bola významná aj agenda vedy a výskumu. V neposlednom rade išlo o oblasť financií a hospodárskej správy fakulty, veci týkajúce sa knižnice a napokon aj agenda ľudských zdrojov. Postupom času sa samozrejme tieto jednotlivé agendy viac diferencovali a narastali z hľadiska kvantity.⁸ V nasledujúcich častiach príspevku priblížime nielen písomnú produkciu Filozofickej fakulty UK na viacerých jej úrovniach, a to na konkrétnych príkladoch, ale spomenieme aj organizačnú a riadiacu štruktúru fakulty. Rámcovo možno rozdeliť diplomatickú produkciu fakulty na niekoľko základných manipulačných období a to hlavne podľa základnej koncepcie jej riadenia a vnútornej organizácie. Zaujímavé je, že prvé takéto obdobie pretrvalo od roku 1921 v podstate až do roku 1950.

Po vzniku fakulty v roku 1921 bol dekan fakulty jej najvyšším predstaviteľom, riadil jej chod a reprezentoval ju navonok. Fakulta ním bola riadená na jeho priamu a osobnú zodpovednosť. Dekana zastupoval jeden prodekan v čase jeho neprítomnosti. V prípade, ak aj prodekan mal byť zastúpený, zastupoval ho služobne najstarší člen profesorského zboru. Dialo sa tak spravidla na základe častokrát aj ústneho poverenia. V prípade, ak by bol prodekan dlhodobo resp. trvalo zaneprázdnený a nemohol tak vykonávať svoju funkciu, na jeho miesto mal nastúpiť prodekan z predchádzajúceho študijného roku. Okrem týchto dvoch hlavných predstaviteľov riadil fakultu profesorský zbor, ktorého členmi boli riadne vymenovaní profesori. Tento najvyšší kolektívny riadiaci orgán riešil a rozhodoval o všetkých dôležitých otázkach chodu a smerovania Filozofickej fakulty. Zbor profesorov sa schádzal na zasadnutiach na ktorých sa veci vybavovali buď písomným hlasovaním alebo uznesením schôdze. Takýmto spôsobom boli vybavované všetky veci a záležitosti, ktoré spadali do pôsobnosti profesorského zboru. Bežné a obyčajné záležitosti, kde sa aplikovali ustanovenia všeobecne záväzných právnych predpisov, nerozhodoval profesorský zbor, ale vybavoval ich priamo dekan s tým, že profesorskému zboru mal o tom podávať správy na jeho najbližšej schôdzi. Výnimka existovala v takých prípadoch, ak by následkom oneskorenia rozhodnutia jestvovalo pre fakultu isté právne riziko. V takom prípade mohol dekan fakulty rozhodovať sám s tým, že sa mal pokiaľ možno obrátiť na príslušný odbor (úrad či inštitúcia), ktorého sa daná vec priamo dotýkala, a vyžiadať si stanovisko. V takomto prípade mal dekan dodatočne požiadať profesorský zbor o schválenie takéhoto rozhodnutia. Dekan okrem iného pripravoval prostredníctvom dekanstva (dekanátu) aj všetky vybavenia, ktoré boli potrebné pre vykonanie uznesení profesorské-

7 Pozri Polišíenský, Ondřej: *Inventář Filozofické fakulty Univerzity Karlovy 1882–1966 (1970)*. Praha 1982, s. 12. Vzorom pre Univerzitu Komenského v Bratislave ako aj jej Filozofickú fakultu boli aj právne predpisy, ktorými sa riadila do veľkej miery práve pražská Karlova univerzita. Táto bola vzorom aj pre iné vysoké školy v Československu. Buzek, Kamil – Placht, Otto – Havelka, František (Ed.): *Příručka školské a osvětové správy*. Praha 1934, s. 34.

8 Významný posun nastal najmä po skončení druhej svetovej vojny a po otvorení nových pracovísk fakulty.

ho zboru fakulty.⁹ Dekan fakulty mal zároveň kontrolnú funkciu voči činnosti dekanstva – zabezpečoval a dohliadal aby činnosť kancelárie fakulty a jej pracovníkov bola správna a navyše zákonná.¹⁰ Tento spôsob riadenia a vedenia fakulty pretrval v podstate počas existencie celej prvej Československej republiky. Vychádzalo sa pritom z univerzitných tradícií, ktoré pretrvali dlhé desaťročia najmä v Prahe či vo Viedni.

Ako sme už uviedli vyššie, profesorský zbor predstavoval najvyšší kolektívny riadiaci orgán fakulty, jeho členmi boli všetci riadni profesori Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Schádzal sa na pravidelných schôdzach, ktoré zvolával dekan fakulty alebo prodekan. Všetky záležitosti, ktoré bol kompetentný rozhodovať profesorský zbor, sa predkladali na jeho rokovania prostredníctvom správ. Každá takáto správa¹¹ bola spracovaná jedným členom profesorského zboru – spravodajcom (referentom), ktorého určoval dekan fakulty. V dôležitých ako aj náročných veciach mohla mať vec prikázaných dvoch prípadne aj troch spravodajcov. V takom prípade sa ustanovila komisia. Profesorský zbor mal zriadené aj stále výbory a stálych spravodajcov pre istú agendu. Išlo hlavne o veci študijné, knižničné a vedecké. Uvedené správy sa podávali vo forme exhibitov (výťahov) z podaní, ktoré boli adresované fakulte alebo jej vedeniu – dekanovi, prodekanovi či profesorskému zboru. V niektorých prípadoch sa na schôdzu predkladal ako prerokovaný materiál aj celý spis, ktorý bol doplnený referátom obsahujúcim uvedenú správu od spravodajca veci. Tieto správy boli stručné ale výstižné, je predpoklad že boli prednášané spolu s ústnym komentárom, ktorý sa v niektorých prípadoch dostal do oficiálneho zápisu. Vec sa po prerokovaní v profesorskom zbore následne postúpila na konečné vybavenie spravidla na dekanát alebo ju vybavil príslušný gestor (spravodajca).¹²

Profesorský zbor mal pre isté agendy a záležitosti zriadené stále komisie. Komisii predsedal dekan, prodekan alebo v poradí ďalší služobne najstarší člen zboru. Každá takáto komisia mala svojho spravodajcu, ktorý predkladal zboru správy o prerokovaných veciach. Ak mala komisia iba dvoch členov, boli obaja jej členovia spravodajcami. Každý člen profesorského zboru mal právo podávať samostatné návrhy vo všetkých veciach týkajúcich sa fakulty. Takéto samostatné návrhy bolo treba predkladať aspoň tri dni pred danou schôdzou, v opačnom prípade sa takýto návrh prerokoval až na nasledujúcej schôdzi zboru. V prípade samostatného návrhu bol spravidla sám navrhovateľ aj spravodajcom návrhu. Samozrejme vyskytovali sa aj isté výnimky, najmä v prípade súrnych záležitostí, ktoré ale spravidla predkladal profesorskému zboru samotný dekan fakulty. Schôdze profesorského zboru boli riadne a mimoriadne. Riadne schôdze zvolával dekan

9 Dekan z hľadiska svojho podpisového práva podpisoval vlastnoručne koncepty ako čistopisy vybavení. Tam, kde existovala domnienka dekana, že ani on a ani profesorský zbor nie je vo veci oprávnený konať a rozhodnúť, mal dekan postúpiť vec na konanie na Ministerstvo školstva a národnej osvety, ktoré malo v predmetnej veci rozhodnúť s konečnou platnosťou.

10 Národný archív (ďalej NA), fond Ministerstvo školství I., karton č. 1142, sg. 5 III 2, spis č. 129 505/1922, Rokovací poriadok profesorského zboru Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave – schválenie. Pozri aj AUK, fond Filozofická fakulta UK, škatuľa č. 5, sg. A – 1.

11 Správa mala obsahovať všetky dôležité informácie, podklady, najmä skutkový stav veci, v prípade potreby mal byť doložený aj predpis podľa ktorého sa malo konať a rozhodnúť. Návrh uznesenia vo veci mal mať spravidla formu konceptu vybavenia – najmä ak išlo o odpoveď alebo rozhodnutie.

12 AUK, fond Filozofická fakulta UK, škatuľa č. 5, sg. A – 1.

fakulty podľa potreby, prípadne na dátum, na akom sa uzniesol zbor na svojom predchádzajúcom zasadnutí. Mimoriadne schôdze sa zišli v prípade ak o to písomne požiadala aspoň tretina členov profesorského zboru. Pozvánky boli zasielané v písomnej forme každému členovi zboru, ak tento nebol aktuálne na dovolenke, a to väčšinou minimálne deň pred konaním schôdze. V nutných prípadoch mohol dekan pozvať členov zboru aj v samotný deň schôdze. Na schôdzach profesorského zboru sa hlasovalo verejne alebo tajne, teda písomne – verejné hlasovanie sa uskutočnilo buď zdvihnutím ruky alebo ústnym spôsobom.¹³ Z každej schôdze profesorského zboru sa vyhotovila písomná zápisnica, ktorá obsahovala všetky dôležité informácie o jej priebehu, prítomných ako aj o uzneseniach zboru.¹⁴ Forma zápisníc sa počas existencie fakulty v prvej Československej republike zásadne nezmenila. Vyhotovené boli na papieri spravidla strojopisom, v niektorých prípadoch nájdeme aj rukou písané koncepty týchto zápisníc, ktoré ale v mnohých prípadoch obsahujú aj rozličné doplnkové informácie – väčšinou rozličné poznámky.¹⁵ Zápisnice boli priebežne číslované v rámci jednotlivých študijných rokov, neobsahovali teda ani spisové čísla a ani neboli evidované v podaciích protokoloch fakulty.¹⁶ Číslovanie týchto zápisníc sa ale uskutočnilo až dodatočne, predpokladáme že pred ich odovzdaním z dekanstva do archívu univerzity. Počas prvej Československej republiky bola jazykom zápisníc čeština. Tento jav je celkom pochopiteľný, pretože na celej univerzite bol vysoký podiel českých profesorov, ktorí sem prišli najmä z Karlovej univerzity v Prahe, prípadne aj z Masarykovej univerzity v Brne a pomáhali pri jej zrode a v ťažkých časoch prvých rokov jej existencie.¹⁷ Vyskytli sa ale aj prípady, kedy zápisnica zo zasadnutia profesorského zboru má zachovanie iba vo forme rukopisu. Tu sa môžeme domnievať, že čistopis písaný na stroji sa v registratúrnom štádiu stratil a do archívu sa dostala už iba

13 Žiadny člen zboru sa nemohol hlasovania vzdať a musel jednoznačne hlasovať za alebo proti návrhu. Profesorský zbor používal pri hlasovaniach vo veciach ohľadne menovania docentov a profesorov systém hlasovania pomocou guľičiek, tzv. balotáž.

14 NA, fond Ministerstvo školství I., karton č. 1142, sg. 5 III 2, spis č. 129 505/1922, Rokovací poriadok profesorského zboru Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave – schválenie. Konkrétne išlo o údaje o dátume, čase a mieste konania schôdze. Zoznam prítomných, neprítomných a z toho ospravedlnených ako aj neospravedlnených členov zboru, ako aj meno zapisovateľa. Oznámenia dekana fakulty ako aj odpovede na interpelácie. Ďalej bolo súčasťou zápisnice zoznam vecí a záležitostí, ktoré boli prerokované na schôdzi v takom poradí, ako boli schválené v programe schôdze. Každá záležitosť bola označená rokovacím číslom z podacieho denníka, stručné označenie veci, meno referenta, presný obsah návrhu, všetky pozmeňovacie ako aj odročovacie návrhy a rovnako výsledok hlasovania. Pri návrhoch predložených v písomnej forme sa v zápise v zápisnici iba na tento návrh odkázalo. Verejné hlasovanie malo obsahovať informáciu o menách votantov, t.j. hlasujúcich. Zapisovateľom mal byť buď najmladší člen zboru, ale spravidla ním bol kancelista.

15 Tieto poznámky obsahujú často údaje o tom ako má byť vec po prerokovaní následne vybavená a kto bude za vybavenie zodpovedný. Stretnúť sa môžeme aj s informáciami čisto osobného charakteru – rozličné osobné charakteristiky a názory.

16 V niektorých prípadoch ale nájdeme spisové resp. rokovacie čísla napísané farebnou ceruzou na spisových obaloch resp. na zápisniciach zo schôdze.

17 Napríklad v roku 1938, teda v rokoch búrlivých zmien v oblasti autonomistického smerovania Slovenska, pôsobilo celkovo na Filozofickej fakulte UK 23 profesorov, z nich bolo až 17 českej národnosti. Pozri bližšie Dolan, Ondrej – Bartl, Július: *Bratislavská univerzita v rokoch 1938–1945*. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave HISTORICA, roč. XVII, 1966, s. 6.

rukopisná verzia.¹⁸ Zápisnice boli overené vlastnoručnými podpismi prítomných členov zboru.¹⁹ Každá schôdza profesorského zboru bola z kancelárskeho resp. registratúrneho hľadiska spisomnená vo forme spisu (resp. zberného hárku) – obsahoval už spomenutú zápisnicu, niekedy jej rukopisný koncept, pozvánku na schôdzu, ktorá bola vždy napísaná na stroji. Pozvánka obsahovala údaje o dátume, čase a mieste konania schôdze, rovnako obsahovala aj plánovaný program schôdze profesorského zboru, overená bola vlastnoručným podpisom dekana fakulty a niekedy aj odtlačkom úradnej pečiatky. Pozvánka bola doručovaná každému členovi Profesorského zboru Filozofickej fakulty UK. Ďalej býval súčasťou spisu o schôdzi profesorského zboru aj zoznam alebo skôr výpis prijatých uznesení a rozhodnutí, ktoré boli priebežne číslované v rámci jednotlivých schôdzí. Dôležitou súčasťou týchto spisov bol aj spisový obal.²⁰

Filozofická fakulta sa v čase svojho vzniku vnútorne členila na stolice, na čele ktorých stál konkrétny profesor. Okrem samotných stolíc boli vlastnou základnou organizačnou zložkou seminár a proseminár. Na čele seminára stál jeho riaditeľ. Niektoré semináre sa ďalej členili na oddelenia. Dekanstvo Filozofickej fakulty sa na začiatku svojej činnosti vnútorne nečlenilo na samostatné organizačné útvary, pretože celkový počet pracovníkov bol pomerne nízky. Na Univerzite Komenského existovala univerzitná kancelária, ktorá vykonávala vlastne funkciu rektorátu. Na jej čele stále riaditeľ a táto kancelária zabezpečovala činnosti pre rektora, akademický senát, kvestúru, ako aj pre jednotlivé fakulty. Jednotlivým fakultám boli pridelení úradníci tejto kancelárie – rektorátny oficiáli, officianti, ako aj pomocné kancelárske sily.²¹ V študijnom roku 1922–1923 jestvovalo na fakulte 9 seminárov: Seminár pre slovanskú filológiu; Seminár historický; Seminár pre obecný národopis; Seminár hudobnej vedy; Seminár pre filozofiu; Seminár pre pedagogiku; Seminár pre germánsku filológiu; Seminár pre romanistiku; Proseminár pre klasickú filológiu.²²

-
- 18 Možno je ale aj varianta, že strojopisný čistopis zápisnice bol v niektorom prípade odstúpený spolu s inými dokumentmi na Ministerstvo školstva a národnej osvety a nazad sa už do registratúry Filozofickej fakulty UK nevrátil.
- 19 Táto prax pretrvala v podstate až do konca 30. rokov 20. storočia. Odvtedy sa stretávame s funkciou overovateľov zápisníc zo schôdzí profesorského zboru. Bolo to spôsobené nárastom počtu riadnych profesorov fakulty, kedy overovanie zo strany každého člena zboru už spôsobovalo praktické problémy.
- 20 Ten sa vyskytoval až od schôdze číslo 11. Dovtedy boli jednotlivé dokumenty vedené bez obalu iba vo forme voľných listov. Zápisnice boli niekedy zopnuté kancelárskou spinkou.
- 21 Fakulta od začiatku svojej existencie bojovala nielen v priestorovými problémami, keďže prakticky až do roku 1936 nemala úplne vyhovujúcu budovu. V tomto roku sa nielen filozofická fakulta, ale aj právnická fakulta a rektorát presťahovali do budovy na Šafárikovom námestí v Bratislave. Problémom boli aj pracovníci fakulty, ktorí mali zabezpečovať administratívu a rutinný chod fakulty. Už pri vzniku fakulty žiadal profesorský zbor Ministerstvo školstva s národnej osvety Československej republiky, aby boli pre fakultu pridelení administratívni a prevádzkovi pracovníci pre dekanstvo. Konkrétne išlo miesta pedela, kancelárskeho oficiála, kancelárskej pomocnej sily, zriadencov – NA, fond Ministerstvo školství I., karton č. 1142, spis č. 5C – 135 094 / 1924.; Prehľad personálneho zloženia univerzitnej kancelárie možno nájsť napríklad v Zoznamoch osôb a ústavov Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré boli publikované akademickým senátom univerzity na každý študijný rok. Takýto trend pretrval až do roku 1950 kedy sa už takéto publikácie vydávali výlučne pre jednotlivé fakulty a nie pre celú univerzitu naraz v jednej publikácii. Pozri bližšie: <https://uniba.sk/o-univerzite/rektorat-uk/archiv-uk-a/digitalizovane-univerzitne-tlace/>
- 22 NA, fond Ministerstvo školství I., karton č. 1142, sign. 5 III 2, spis č. 135 521/1922, Obsadzovanie funkčných miest vo verejnej správe.

V nasledujúcich rokoch pribudli aj ďalšie semináre, ako napríklad od roku 1924 seminár pre dejiny umenia, sociologický seminár, seminár zemepisný, seminár pre porovnávací jazykospyt, ako aj anglický seminár.²³ Napríklad v študijnom roku 1927–1928 okrem vyššie uvedených existovali aj tieto semináre: psychologický, proseminár pre československú literárnu históriu.²⁴ Ďalšie nové pracoviská v podobe seminárov a proseminárov vznikli v 30. rokoch. Vznikli ešte seminár estetický, seminár pre pomocné vedy historické, seminár archeologický, proseminár československý jazykový, seminár pre italskú reč a literatúru, proseminár pre maďarskú filológiu, seminár antropogeografie a aj seminár fyzickej geografie.²⁵ Tento systém vnútorného členenia fakulty existoval počas celej existencie prvej Československej republiky.

Z pohľadu diplomatickej produkcie seminárov ako aj proseminárov je zaujímavá najmä ich korešpondencia s dekanátom ako aj inými organizáciami. Z dekanátu prichádzali na tieto organizačné zložky fakulty rozličné správy a prípisy.²⁶ Vyhotovené boli väčšinou na papieri s predtlačenými údajmi na hlavičke. Písané boli spravidla na stroji. Jazykom bola počas prvej Československej republiky aj v tomto prípade hlavne čeština. Súčasťou týchto správ bývali aj odpovede zo strany seminárov adresované dekanátu. Forma bola priamo štylizovaná, bez výrazného individualizmu. Písomnosti zasielané zo seminárov a proseminárov neboli ale vždy písané na stroji. Môžeme sa stretnúť aj s rukou písanými dokumentami. Rovnako rukopisný charakter mali aj listy jednotlivých profesorov či ďalších učiteľov, ktoré boli zasielané na dekanát.²⁷ Jednotlivé záznamy boli protokolované v centrálnom podacom protokole (registratúrnom denníku). Najstarší zachovaný podací protokol Filozofickej fakulty Univerzity Komenského pochádza z roku 1923. V tomto období bol jedným manipulačným rokom študijný rok, ktorý sa označoval a udával v celistvosti. Uvádza sa v takejto forme aj v spisových a rokovacích číslach.²⁸ Podací protokol bol vedený v knihe štandardného formátu A4 na predtlačnom formulári v českom jazyku.²⁹ Rovnako po česky sa viedol aj protokol. Podací protokol obsahoval informácie o dátume doručenia alebo odoslania daného podania, rokovacie číslo podania, údaj o odosielateľovi a adresátovi, stručný obsah podania (spisu), dátum odpovede (vybave-

23 Dolan, Ondrej: *Univerzita Komenského: prehľad profesorov 1919–1966, prehľad pracovísk 1919–1948*. Bratislava 1966, s. 225–239.

24 Novák, J. – Sopusková, A: *Filozofická fakulta*, s. 12–13.

25 Dolan, O.: *Univerzita Komenského*, s. 225–239.

26 Išlo veľmi často o správy o činnosti fakulty, rozličné nariadenia a zadávanie úloh, ktoré mali jednotlivé pracoviská fakulty splniť. V porovnaní s neskorším obdobím nemali tak priamy charakter a mali skôr pragmatickú formu.

27 Semináre samozrejme korešpondovali aj navonok, častokrát išlo o korešpondenciu s kolegami z iných vysokých škôl, stretávame sa aj s odbornými a vedeckými textami. Tieto ale mali oficiálny charakter, pretože boli opatrené pečiatkou resp. boli napísané na hlavičkovom papieri fakulty.

28 Prvý zachovaný podací protokol ale má jednu zvláštnosť a to, že podacie čísla prechádzajú naprieč kalendárnymi ako aj študijnými rokmi. Záznamy v ňom sú číslované od čísla 1, ktoré bolo pridelené v roku 1923 až po číslo 668, ktoré bolo pridelené až v roku 1925.

29 Protokol tvorí hrubšia úradná kniha, ktorá sa používala od roku 1923 až po rok 1927. Pre rok 1926 už je použitý nový číselný rad. Okrem týchto zapísaných údajov v tomto protokole ale nájdeme aj informácie o výdavkoch z riadnej dotácie pre Historický seminár, ktoré sú zapísané na dovedna šiestich stranách. Tieto zápisy sú vložené uprostred ročníka 1926.

nia) a stručný obsah vybavenia. Zápisy v podacom protokole boli spravidla veľmi stručné, často chýba informácia o vybavení a spôsobe vybavenia. Ďalším zachovaným podacím protokolom v archíve univerzity je ten z roku 1934/1935. Je vyhotovený v knihe obsahujúcej slovenskú predtlač, ale záznamy ma opätovne vedené po česky. Protokol obsahuje údaje o bežnom čísle, dátume doručenia a čísle spisu u odosielateľa (ak existuje), obsah veci podania, informáciu o vybavení podania, dátum vypravenia odpovede, údaj o posteriách (nasledujúcom čísle). Záznamy sú taktiež pomerne stručné. V protokole ale navyše nájdeme aj záznamy o skartácií jednotlivých spisov. V porovnaní s prvým protokolom tento obsahuje až 2 171 zápisov.³⁰

Dôležitou úlohou každej vysokej školy je aj dnes vzdelávanie študentov. Študijné veci mali pomerne bohatú agendu, ktorá sa dotýkala viacerých oblastí – od evidencie študentov a ich študijnej práce až po vydávanie dokladov o nadobudnutom vzdelaní. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave podobne ako aj iné fakulty univerzity riešila v tomto smere všetky záležitosti ako prvostupňová inštitúcia. Súčasťou začiatku štúdia študentov bolo niekoľko dokumentov. Tieto sa zakladali do osobných spisov študentov. Ukladané boli abecedne a po ich uzatvorení a odovzdaní do univerzitného archívu sa navyše radili aj podľa rokov ukončenia štúdia – absolútoría. Prví študenti absolventi ukončili svoje štúdium v roku 1923, odkedy sa zachovali najstaršie spisy skončených študentov. Študenti boli evidovaní v katalógoch. Samostatné katalógy boli vedené pre riadnych ako aj mimoriadnych poslucháčov.

Spis študenta obsahoval doklad o absolútoriu, imatrikulačný list, index, počas samotného štúdia študenta aj jeho maturitné vysvedčenie, domovský list a rodný list. Absolútorium sa vyhotovovalo v latinskom jazyku na predtlačení formulár, ktorý sa vyplňal strojom. Podobne bol vyhotovený aj imatrikulačný list každého študenta. V študijných spisoch ale nájdeme aj rozličné žiadosti študentov, ktoré sa týkali znižovania školného a ták, ktoré boli vyrubované v súvislosti s ich štúdiom na univerzite. Rovnako tu možno nájsť zápisy o vykonaných skúškach a to najmä v prípadoch ak išlo o učiteľské skúšky, záznamy o klauzúrnych skúškach, rozličné posudky na klasifikačné práce, vysvedčenia o kolokviálnych skúškach a prihlášky na ne.³¹ Medzi písomnosťami fakulty samozrejme ale nájdeme aj personálne spisy zamestnancov a to najmä profesorov a ďalších jej učiteľov. V porovnaní so súčasnosťou je pestrosť ako aj množstvo dokumentov v nich uložených výrazne menšia. Obsahujú spravidla pracovnú zmluvu a korešpondenciu týkajúcu sa práce pre fakultu. Nájdeme tu aj rozličné dekréty o plate a odmenách.³² Osobné spisy pracovníkov fakulty boli ukladané abecedne.

Zmeny nielen vo fungovaní Filozofickej fakulty ale aj celej univerzity priniesli udalosti rokov 1938. Nielen v súvislosti s vyhlásením autonómie Slovenska v rámci Československej republiky, ale aj následným dočasným zánikom Československej republiky a vznikom samostatného Slovenského štátu v roku 1939 – neskôr Slovenská republika (avšak pod

30 AUK, fond Filozofická fakulta UK, škatuľa č. 1, sg. A – 1. Podacie protokoly.

31 AUK, fond Filozofická fakulta UK, sg. D IV / 1. Skončení 1923/1927 A-Ž.

32 AUK, fond Filozofická fakulta UK, sg. B. Profesori.

tzv. „ochranou“ Nemeckej ríše) – sa zmenila celková klíma na univerzite.³³ Univerzita Komenského, ktorá sa už sporadicky od roku 1938 neoficiálne nazývala ako Slovenská univerzita, v roku 1940 zanikla. Na jej mieste bola vytvorená nástupnícka vysoká škola s úradným pomenovaním Slovenská univerzita.³⁴ Filozofická fakulta Slovenskej univerzity – čo bolo úradne pomenovanie fakulty z hľadiska organizačného, neprekonal zásadnejšie zmeny. Na čele fakulty stál taktiež dekan a zastupoval ho prodekan. Podobne ako v predošlom období mala Filozofická fakulta jedného senátora v akademickom senáte, v tomto prípade už Slovenskej univerzity. Najvyšším kolektívnym orgánom bol profesorský zbor, ktorému predsedal dekan fakulty. Zásadnou zmenou podľa zákona o zriadení univerzity bola strata autonómie – funkcionárov Slovenskej univerzity vymenúval priamo prezident republiky a neboli volení akademickým senátom ani profesorským zborom. Spočiatku zabezpečovala univerzitná rektorátka kancelária administratívne úlohy aj pre jednotlivé fakulty a teda aj pre Filozofickú fakultu prostredníctvom vyčlenených pracovníkov. Neskôr vznikla kancelária dekanstva Filozofickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave.³⁵ Fakulta sa vnútorne taktiež členila na semináre a prosemináre, ktoré sa ďalej mohli členiť na oddelenia. V študijnom roku 1939 – 1940 jestvovali na fakulte tieto semináre a prosemináre: filozofický, sociologický, archeologický, psychologický, estetický, pedagogický, proseminár pomocných vied historických, historický, hudobná veda, dejiny umenia, zemepisný, antropogeografie, fyzickej geografie, slovenského národopisu, porovnávací jazykospyt, slovenská filológia, klasická filológia, románska filológia, italská reč a literatúra, germánska filológia, anglická filológia, maďarská filológia. V takejto štruktúre pretrvala vnútorná organizačná štruktúra fakulty v podstate až do zániku seminárov v roku 1950.³⁶ Z hľadiska písomnej produkcie oproti prechádzajúcemu obdobiu nedošlo k výrazným zmenám. Registratúra fakulty bola aj v tomto období evidovaná v podaciích protokoloch a to podľa predchádzajúceho modelu – teda jeden registratúrny rok bol jedným študijným rokom. Zmenou bol iba prechod na úradovanie v slovenčine. Zasadnutia profesorského zboru fakulty riešili obdobné záležitosti ako počas prvej Československej republiky. Nezmenila sa ani forma zápisníc z týchto zasadnutí. Okrem ich jazyka ktorý už bol slovenský sa dôsledne zachovával formálna stránka zápisov. Pre obdobie existencie Slovenskej univerzity v Bratislave, ale môžeme v registratúre nájsť niektoré nové dokumenty. V oblasti študijnej agendy sa súčasťou evidencie stali aj katalógy ktoré obsahovali dotazníky študentov – Nationale. Tieto dotazníky vypĺňali novoprijatí študenti vlastnoručne na predtlačení formulár. Obsahoval meno a priezvisko študenta, miesto narodenia, dátum narodenia, náboženstvo, domovskú obec, štátnu príslušnosť,

33 Išlo napríklad o snahy o vypudenie českých profesorov, najmä takých, ktorí presadzovali ideí čechoslovakizmu, ktoré nastali už v druhej polovici 30. rokov minulého storočia. Zmeny boli najmä v oblasti nahradenia pôvodne českých profesorov a ďalších učiteľov slovenskými odborníkmi. Nielen zápisnice ale aj ďalšie písomnosti univerzity či jej fakúlt sa začali vyhotovovať výlučne po slovensky. Bližšie pozri: Dolan, O. – Bartl, J.: *Bratislavská univerzita*, s. 8 – 9.

34 *Zákon č. 168/1940 Sl. z. o Slovenskej univerzite v Bratislave*; v paragrafe 19 bolo stanovené, že Univerzita Komenského v Bratislave sa zrušuje, pretože sa zrušil aj zákon o jej zriadení.

35 Išlo o osoby: pedel, tajomník fakulty, kancelárske sily a zriadení dekanátu.

36 Dolan, O.: *Univerzita Komenského*, s. 225–239.

národnosť, bydlisko, meno a zamestnanie otca, meno a zamestnanie tútora, údaj o poslednom štúdiu, údaje o výnimkách ktoré boli študentovi fakulty prípadne udelené, zápis o imatrikulácii a zložení imatrikulačného sľubu, v prípade mužov sa uvádzal aj podrobný záznam o vojenskej povinnosti. Ďalej nasledoval zoznam prednášok – Index, ktorý obsahoval záznamy o zapísaných prednáškach (predmetoch) – jeho presný názov, počet hodín v rámci týždňa, meno docenta (vyučujúceho), vysvedčenie o návšteve. Nakoniec nationale obsahoval aj úradný záznam s pečiatkou dekana fakulty s uvedeným dátumom schválenia a zapísania. Tento dotazník obsahoval ale aj údaje o internátnych poplatkoch (kolejné), poplatky za zápis, či zápis o študijnom príspevku.³⁷ Po skončení druhej svetovej vojny bola obnovená Československá republika a fungovanie Slovenskej univerzity sa vrátilo do podobných koľaji ako fungovala Univerzita Komenského počas prvej Československej republiky. Zmeny vo fungovaní po politických zmenách, ktoré priniesol rok 1948, sa prejavili v roku 1950, keď bol prijatý vysokoškolský zákon platný v celom Československu.³⁸

Diplomatic production of the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava in the years 1921 to 1950

This study contributes to knowledge of not only Comenius University in Bratislava and its Faculty of Arts, but also has significance for the history of education and science in Slovakia. It deals with the diplomatic production of the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava in the years between 1921 and 1950. This period was not chosen at random, as it was the significant first phase of the operation and gradual development of not only the university, but also of its Faculty of Arts. It records the period in which it was established, as well as the changes that the faculty had to deal with in connection with the development of individual scientific disciplines in the field of social sciences and humanities and how they were gradually established at the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava. The year 1938 was important, as was the year 1940, when Comenius University in Bratislava formally ceased to exist and a new university was established under the name the Slovak University in Bratislava, which assumed all the rights and obligations of Comenius University in Bratislava. It is interesting to observe, however, that this event did not fundamentally affect the administration activities of the university or its Faculty of Arts. Fundamental changes arrived in the year 1950, which marks the end of the period of this study. Throughout the period of this study, the organizational structure of Faculty of Arts was essentially the same. It was headed by the Dean of the faculty and also a vice-dean, and later in the period there were several vice-deans. The collective governing body was the Board of Professors, which decided on all the main issues with regard to the direction and operations of the faculty. Rich file material from the meetings, activities and work of the Board has been preserved. There was also a dean's office, which was responsible for all the administrative operations of the faculty. The faculty offered seminars, which encompassed not only teaching, but also scientific work in individual scientific

37 AUK, fond Filozofická fakulta UK, sg. D – Katalóg riadnych študentov 1938/1939.

38 Zákon č. 58/1950 Zb. z. o vysokých školách.

disciplines and specializations. This article is based not only on information from the available literature, but primarily on archive sources that were drawn from the Archives of Comenius University in Bratislava and also from the National Archive in Prague. Documents created at the faculty can be divided into several groups. The files from the meetings of the Board of Professors and the dossiers material on the communication of the faculty with various public bodies and authorities were particularly important. The study documentation also plays an important role as it contains, in particular, the personal files of students and graduates of the faculty.